

ئاستىتىكاي خەيا ۋ خەونىين لە كىشىئىرى: (سەد ۋ يەكشەۋە)ى سەباھ ۋ نەجدەردا . . بىتان جەلال

پەشەكى:

(خەيا) ۋ گەزەكى بىنچىنەيى پەكەتەي شىئەرە، شىئەر ۋ خەيا ۋ ايه ۋكى مەئرىفى مېتافىزىكىي دەيان گەيەنەتەيەك ۋ پەكەۋەيان دەبەستەۋە، بايەخى ئەم توخمە ھىچى كەمتر نىيە لە توخمەكانى دىكەي شىئەر، ۋەك: (ۋاۋەت، ناۋەرەك، ۋىتم ۋ لەرىنەۋەي مەزىك، جىهانىينى، زمان، ۋەنە). نووسەر ۋ شاعىرى بلىمەت لە خەيا ۋكىردن ۋ خەونىينىدا لاپەۋەي تازە لە خەياندا دەكەنەۋە، بى خەيا ۋكىردن ۋ پەنا بردن بى مەملەكەتەكەي مەخاۋە شىئەرنووسىن ۋ بىر كەردنەۋە لە دەربەينە جوانەكانى شىئەر ۋ مەلەكەردن لە ئاسى بىكەتەكەي. شىئەر، خەياۋە، بى خەيا ۋكىردن ژيان بوونى نىيە، بى ئەۋەي لە ژياندا بىننىنەۋە ۋ جوانتر ۋ شەكدارترى بىكەين، دەبەت خەياۋەكانىمان پەروەردە بىكەين.

خەيا ۋ جۇگرافىيا ۋ سىنۇورى ھزر ۋ ئەتەسى ھەشيارى دىارنىيە، بى ھەموو شەك دەچەت ۋ بە ھەموو كۈن ۋ كەلەبەرەكانى گەردوون ۋ ژياندا گۈزەردەكات. شوۋنپەي خەي لەسەر لىمى مەشك ۋ خەمەشى دەروون ۋ قوۋ ۋ لىتەي كەنار دەرياي ھەست ۋ نەست جەدەھەت. خەيا ۋ ئامەرى ۋ نەگرتنە ۋ شاعىرانىش ۋ نەگرى شارەزا ۋ بە سەلىقەن لە گرتنى گەشەنىگا ۋ دىمەنەكانى جۈۋە ۋ بزاۋتە خەياۋەكانىدا، ھارمەنىي مېتەدە جىاجىياكان دەخەنە سەر شاشەي بىننىن ۋ نەست ۋ ھەستە ناھەشيارەكانىيان دەجوۋەنن ۋ گەرم ۋ بەجەشيان دەكەن. خەياۋە ۋ استەقىنە، بەرھەمدارە ۋ شەكدارى دەچەتەۋە، خەياۋە سادەش، يان بە سادەيى دەمەنەتەۋە، يان كەپەي كەمئەندامى لەدەكەۋەتەۋە ۋ ناۋونى ۋ لىكچەيى دىروستدەبەت.

(ئەلبەرت ئەنىشتاين) گوتۇۋىتەي: (ئەق ۋ لىكە لە - ئەلفەۋە بى - ۋ لە - بى - بى - تە - دەبەن، بەئام خەيا ۋ ھەموو شوۋنپەكت دەبات) 1. (فېدەر دىستويفسكى) گوتۇۋىتەي: (ۋاقىع ۋ ۋاقىئەت ۋاتلەدەكەن ھىچ شەك دۈۋر لە لوۋتى خەت زىاتەر نەبىنىت، كەچى خەيا دەتباتە ھەموو شوۋنپەك بە ئاسمانەكانىشەۋە) 2. كەۋابەت خەيا ۋ ۋوبەر ۋ بىنمىچ ۋ نىشانكار (دال) ۋ نىشانكاراۋ (مەدلوول) ناىگرەتەۋە ۋ كەردەيەكى بى كەتايىيە، شاعىر بوونەۋەرەكى ژياندەست

و خەیا-اوییه و ناوه‌ند-کی له باره ب- و-ناکردنی ژیا نئووسینه‌وه،
 ب-یه ب- به‌هاری خەیا-ه‌کانیان ده‌چنه ناو جه‌نگ-کی در-ژخایه‌ن و
 مملان-ی ئازایانه له به‌رگریکردن له مانه‌وه‌ی خەیا-ه‌کانیان ده‌که‌ن.
 هه‌میشه له ن-وان واقع و خەیا- زه‌مینه‌یه‌ك هه‌یه پ-یده‌گوتر-ت
 (شیعری جوان، نه‌-نی - شیعری خ-ی نه‌-نییه)، ب- ئه‌وه‌ی ده‌ستی بگاته
 داه-نان و توانا-شینی، ده‌ب-ت خەیا- بکات و له‌ناو فه‌زای خەیا-دا
 که‌رسته‌کانی داه-نان بد-ز-ته‌وه، چونکه هه‌ر خەیا-ه با-ی داه-نانی
 ب- دروستده‌کات تا به‌رز و قوو- ب- و چاو له قوو-ایی ئاسماندا
 په‌لکه‌ز-ینه‌ی ه‌نگاو-ه‌نگی خەیا-ی بپ-ک- و به‌چه‌مک-ك خه‌ون و
 خه‌ونبینه‌وه مژار و میت-دی ژیا نیان ل- ب-سک-ن-ت و ک-ک-گی سرووش و
 داه-نان به ت-ی خەیا- بچ-ن-ت.

هه‌ر ده‌ق-ك فه‌زا و ه‌نگ و ب-ن و ئ-ست-تیکای خەیا-ه‌کانی جیاوازه
 له‌گه‌ ده‌ق-کی دیکه‌دا و ل-کدانه‌وه‌ی جیاوازی‌ش هه‌-ده‌گر-ت. کات-ك
 به‌ت-ت به‌ ده‌ق-کی دیکه به‌راوردی بکه‌یت، چونکه ده‌قه‌کان خەیا-ن،
 خەیا-یش له سه‌رچاوه‌وه به‌ جیاواز تیشکی داه-نانی ل-وه
 ده‌بریسک-ته‌وه و ده‌ن-رد-ته‌وه ب- ناوکی ده‌ق و ووا-ته‌که‌ی پ-
 بارگاوی ده‌کر-ت، ب-یه (ب-رخ-س) ده‌یگوت: ئه‌گه‌ر ده‌ق وه‌ها
 خو-ندرایه‌وه، که‌ گفتوگ-ی ئه‌ق ده‌کات ئه‌وه بزانه ئه‌و ده‌قه
 (په‌خشان)ه، ئه‌گه‌ر وه‌هاش خو-ندرایه‌وه که‌ دیال-گی خەیا-
 دروستده‌کات، ئه‌و ده‌قه (شیعر)ه و پ-ه له بزاون و مانا و داه-نانه
 ئ-ست-تیکیه‌کان³.

سروش و ئ-ست-تیکای خەیا- له ده‌قدا:

سروشتی خەیا- دوو ج-ره، یه‌که‌میان: خەیا-کی (داه-نه‌رانه‌یه) له
 نه‌-نی مادده هه‌ستکراو و ناهه‌ستکراوه‌که‌نه‌وه سه‌رچاوه‌ی گرتووه.
 دووه‌میان: خەیا-کی (نووسراوه‌یه). دیمه‌نه‌کان له یه‌که‌تری
 نزیکه‌ده‌کاته‌وه، پاشان و-نه‌یان ده‌گر-ت. دواتر له ئ-په‌راسی-ن-کی
 ته‌واو مه‌عریفی ده‌یانخاته چوارچ-وه‌ی هزر و خەیا-گه‌راییی، دوا‌یی
 شاعیر ک-ی و-نه‌کان له‌ناو چوارچ-وه‌که‌دا به ووا-هت و ج-ری جیاواز
 زگاریان ده‌کات و به‌ش-وه‌ی و-نه‌ی شیعری ده‌یان نه‌-ن-ته‌ ده‌ره‌وه.
 له کرده‌ی شیعرنووسیندا هه‌ر دوو چه‌شنی خەیا-ه‌کان زیانی نییه،
 خەیا- له کر-ك و ناوکیدا گه‌-ان و گه‌شت-کی شاراوه‌ی باری ناهه‌ستی
 و ناه-شیارییه له سات و کاتی نادیاردا، ئاماده‌ده‌ب-ت و که‌شوه‌وا‌ی
 زه‌ین خ-شده‌کات. زه‌مینه ب- ج-شدانی بیر و ئیحا ده‌گونج-ن-ت، خەیا-
 که‌شفی شته په‌نه‌انه‌کانی پشت ت-فکرین و ووبه‌ره فراوانه‌کانی بابه‌ته
 ناهه‌ستیاره‌کانی ناو گفتوگ- و مملان-ی ئه‌ق و ل-ژیکه.

له ده قی: (سهد و یه کشه وه) ی سه باح ه نجه ردا، هر دوو ج ره
خه یا ه کان هه ن، وه له خه یا ی داه نه رانه ی وو پ و و کی زیاتری
داگیر کردو وه. ده سه یات ی خه ونبینیه که ی زا ه به سهر خه یا ه نووسراوه
ناماده ییه کاند ا.

(شار باخچه ی ئاژه ی د نده یه
به ئاگایه له ئازار و برین زیاده کات
د مه سهر سینه ی شک مه ند و پ ها وارت
ئی گومه زی هه و نی تاج و ه نگی د
قومرییه ک له ناو چوارینه کانی با با تاهیر
ت ر دانی ئه فسانه ی خوارد
به ناوچه وانی خانووه که مان نیشته وه
سهر یا ی نان و ئاوه
له سهر با دا ژیان
ئه قه ی به ختی خه و اووی حاجی قادری ک یی ده سوو ن
ئر چاوی گای ناو س ر ک ده ب ته
لیستی ناو کت بی کت بخانه ی گشتی یان نا
چا و ناوده ن یین دهشتی قوربانی
که هه میسه له و و ئه له تاسه ی سه وزبوون و ده نگی خشی مام ز راب) ل:
31

و نه ی:

(شار باخچه ی ئاژه ی د نده یه
به ئاگایه له ئازار و برین زیاده کات) ل: 31

و نه ی:

(قومرییه ک له ناو چوارینه کانی با با تاهیر
ت ر دانی ئه فسانه ی خوارد
به ناوچه وانی خانووه که مان نیشته وه) ل: 31

له هر دوو و نه ی سهره وه دا نموونه ی خه یا ی نووسراون، شاعیر ز ر
ناچ ته قوو ایی خه یا ه کانی و و نه ناههستییه کانی په رته وازه ی
ناکات، به ساده یی خه یا ده نووس ته وه، ته نیا (شار) ده گوازر ته وه
ناو بوار و کایه ی خه یا و ک، که بووه ته (باخچه ی ئاژه ی د نده) و
(قومری) یش له ناو چوارینه کانی (با با تاهیر هه مه دانی) دانی
خواردووه، پاشان به ناوچه وانی ما ه که یان نیشتوو ته وه و بووه ته ه ی
نووسینی شیعره به ناو بانگه که ی (حاجی قادر ک یی) (به ختی خه و اوو)،

که هـمایه کی گهشی شیعی تاراوگه و نه ته وه ییمانیه.

وـنهی:

(ئەر چاوی گای ناو سـرك ده بـته

لیستی ناو کتـبی کتـبخانه ی گشتی یان نا

چا و ناوده نـین دهشتی قوربانی

که هه میشه لـووـژه له تاسه ی سهوزبوون و دهنگی خـشی مام زـراب) ل:

31

لـره (چاوی گا) چه ندان وـنهی جـراوجـری ته جریدی پـکهـناوه،
خه یاـهـکانی ئاـز و فره مانان، میتـدی ئه فسانه و هونه ری شـوه کاری
و مـژووی پـکهـوه گرـداوه، بابه تی هه وـنکردنی چه ند مژارـك
ئاشکراده کات، (چاوی گا) هـنگی هـشه گرـیداوه به مـژه هـشی مام
زـراب، له چاوی گاوه خه یاـی فـیوه ته سهر ئـزانی منداـیی، که له
قوتابخانه له کتـبی ئه لفوبـی کوردی (ئـبراهیم ئه مین باـدار)
مـژوی مام زـرابی خوـندووه. ههر لهم خه یاـش چووه ته لای هونه ری
شـوه کاری وـنه ته جریدییه کانی: (سلفادـر دالی) که له چاوی گاوه
دیمه نی فره مانایی و هاودژه مانایی خوـقاندووه. هـنگـت شیعره
به ناوبانگه کی شاعیری عه رب: (علي بن الجهم)ی هاتـبـته وه یاد به
ناوی: (عیون المها)، ئه م شیعره پـیه تی له ئه فسوون و نهـنی جوانی
و فانتازیای خه یاـکی به پیت و جیهان بینی ئـش، ته نیا له چوار
دـره کانی کـتایی ئه م شیعره، که نموونه ی خه یاـکی داھـنه رانه یه،
(دهق) واـیه بـ شرـقه و لـکدانه وه ی دیکه ش، که له وانه یه له
ئایینه ئامازه ی که شفه کانی بدات.

(بـ پـکهاتنی وـنهی شیعی The Poetic Image ههر دوو هـگه زی زمان
و خه یاـ کارلـکـکی کـیماگه رانه له نـوانیاندا ده سازـت، له ووبه ری
ئاوـته بوونیاندا هزر (فیکر) ئاماده کاری پـشـوه خته ی کردووه، بـ
هزر هیچ وـنه یه له خه یاـدا دروست نابـت، بـ وـنـه ش شیعر کامـ
نابـت، (زمان) یش هـکاری به رجه سته کردنی وـنه کان له ئه ستـده گرـت،
ئه مه ش ئه و تـیه ره یه که: (ئهرستـ) له باره ی پـکهاتنی وـنهی شیعی
خستویه تیه بهر دیده:

وـنهی شیعی هزر + زمان + خه یاـ

وـنه شیعییه کان جهسته و ئـح و جهوه ری دهقن، هیچ کام له دهقـك
هـوایی و ته ندروستی بـ ناگهـته وه، مه گهر له بنیادیدا چه ند
وـنه یه کی شیعی جـگای خـی نه کرد بـته وه) 4. ئهرکی خه یاـ له کاره

داھ-ئىراوھەکاندا ئەرک-كى ناوھەندگىرە، بە-ب گەرمکردنى خەيا- و ج-شدانى، ھەستە ديار و ناديارەکان ناچنە ژ-ربا-ى دروستکردنى پىت و ھ-، كە ئەمانىش شاعىرى بە ئەزموون و فېكر-ش زوو ھەستەکانى دەبنە ھاوکار و پا-پىشت ب- اوکردنى خەيا-ھەکانى. مەزراندنى (تەوزىفکردنى) كىلتوورى كوردى لە دەقە نو-خوازەکانى شىعرى كوردى، ھەندى جىاجىاي ۋەرگرتووە، لە شىعرى: (ك-شك) بەو خەون و دىدە خەيا-اوييانەيەو ھەو ھەندى ناو ك-شك و چەند پاژ-ك لە شىعرەكەى لە گەفتوگ-ى ناو ك-شكەو ھەو گواستووەتەو:

(پياو-ك بە ناوى نالى چووە ك-شكى مىرنىشىنى با بان
كەس لەو- نەبوو
كەس لەو- نەمابوو
لە پ-ناوى خەون بىننى-ك ما يەو ھە
سەرى لە ناو پەنجەرەيەك دانا و خەوت
بەيانى ۋەك ھەموو بەيانىيە-وو لە خ-رەكان
زوو لە خەو ھەستا
لەسەر گردى بەرانبەر ك-شك
درەختى ھەفت بەرى-واند
بە سالمى گوت بە ھەبىيە ب- بىمبۆر- ز-رەي ژيانم
لە-وواندنى ئەو درەختە بەختکرد و ئاوى ھەفت ج-گەم ھ-نايەو ھەسەرى
بەچى دەچ- و دەب-تە چى
كە يادداشتى بىزبۆونى دوازە سوارەى مەريوان
لە تو-ك-ى ميوەكانى نەنووس-تەو ھە
دەنا در-يە وشكى كەن درەخت نىيە) ل: 69

ھە-چىنىنى ھەزرى كىلتوورى (بەشە زىندووەكەى) لە ئەدەبىياتى كوردىمان بە گشتى و لە شىعرى كوردىمان بە تايبەتى، داھ-نەنى ئەم-ى نووسەر و شاعىران نىيە، دەم-كە ئەو كردار و خوليايە ھەبوو، ھەر شاعىر-ك بە ج-ر- ۋەزەى خ-ى ب- ب-ستکردن و ھەسەنگەرايى خستووەتە ناو پ-ژەكەيەو ھەو قسەيەكى ل-كردووە. ئەو دەقە، (ك-شك) بە دىد و خەيا-كى تەواو جىاواز دا-ئىراوھە، ل-رە شاعىر زمان و ف-م و مەبەستە كىلتوورىيەكەى بە چاود-رىيەكى ز-رەو ھەستووەتە بەر خەمەتکردنى (مەبەست)، كە ئامانجى شاعىر ت-يدا جىاكارى بىننى لە كىلتوورە ك-ن و تازەكانى مىللەتەكەمان. لەم دەقەدا تەجاوزى كارە دىك-م-نتارى و ئەرشىفییەكان كراوھە، بە زمانى نو- و جىھانبىنى فراوان و ف-رمى پتەو چوونەتە خەمەت كاراکردنى كىلتوور و نىشانكارەكان تەواو دوورن لەو مانا بەخشىيەى

نیشا نکراره کان به تهمان لایان نریکببنه وه.

مه زانندی کلتوور ته نیا شک دارکردنی کلتووره که نییه، به کو دنیا یهک مانابه خشی له دیدگه مان ده خریش نیت، واده کات به چاوی فهلسه فیه وه سهیری که سایه تییه کلتوورییه کانمان بکهین و وانه و واتای نوایان لایوه فربیین. (نالی) و (حه بییه) لایره ته نیا دوو که سایه تی نین، یه کیان شاعیر و ئهوی تریش دخوازه کهی، هههنده فهلسه فیه کانی په یوهندی نوانیان گرینگه، که دنیا بینی و ژیا نندستی و مر قایه تییه.

چوست و چالا ککردنی کایه ی ئه نند شه و جوو لاندنی به هه موو لایه کدا ئه رک کی دیکه ی خه یایه، ب ئه وه ی جوو ه و ه ز کی دینامیکی به هه ست و نه ست و زهینه دامرکاوه نیشتووه کانی ناو خولگی ئه نند شه ببه خشین، ده ب ت خه یای چالاک خای بنو نیت و هه موو ج ره ههسته کان بکهونه خایان، چونکه خه یای دیدگه و بیره وه ری تیژتر ده کات. له گای ههستی بینین و گو گرتن و ئاخافتنه وه ناوه نندک له خهون و خه یای ه وایی به دهروون شنی خود ده دات بچ ته ناو گهشتی چینه وه ی خه یای.

(پاسترناک) پویوایه له بنچینه دا شاعیران لایان. توانای قسه کردنیان که مه، له گای گو چکه و چاوه کانیا و نه ی خه یایه کانیا به رجهسته ده کهن و له گه سروشتدا دووانه یه کی نا ه شیاری و نامیتا فیزیکی هاوبهش فهراهه م ده کهن، که کاری ئه وه ب ت وهک مات و دینه م یهک هه میشه ه ز و وزه بداته سهرووی خای، که هه ست و نا ههسته ئاماده کراو کانی خوده ج ش نه ره که یه: 5

(والتیک له شه کدا که نامه ی

جه نگاوه ره کانی ده بووه م ئرووی ناوانان له ئاگرک نه وهک بکوژ ته وه

ق زاخه یه کی نه ترووکاوی برده وه سوو ی ژیا نی جه لالی میرزا که ریم

له و به یانییه ته و او بوو که برایه کان

کفنیان ب درهخته مه ست و به رداره کانی هه ول ر ده ب ی

کفن له و کاته دا دوو ه نگ بوو

کفن له و کاته دا گیرفانی هه بوو

ئیدی هه و له ژووره که یدا ج گ ک کی نه کرد) ل: 14

کاتیک ه ش و نه ست ته و او ده هنج لایه ده وروبهریا ندا، س ز کی ئه فسووناوی با ی ده ک ش به سهر سه رجه م کایه مر ییه کاند ا فه رمانی بزاق و چوستکردنی ده دات. ناخ و خه یای ب ئاماده بووان و به ره مه نانی په چه کردار، شاعیر چالاکانه خه یایه کانی به سهر چه ند پاژک له باب ته تی ئه م ده قه دابه شکردووه، هه ر له ک چکردنی (جه لالی

(کا تژمـځـي) ناو نيشانی تهو شيعره يه هر به مه به ست ته م ناوه ي
 هـهـڼـېژار دووه، که هـمـایه بـځـکات (الزمن)، به هر سـځـجـريه وه
 اـځـبر دوو، تهـڼـستا، اـځـنه بر دوو، ته م شيعره ناوهر ځکه که ي دوو مزار

ده پښکښت.

یه کهم: کات و ئو ماوه یه که کاره کانی تښدا ئه نجامده درت، یان ئه نجامدراوه، یان ئستا کاریگریه که یه درده که وښت.

دووه م: غریبی و گه انه وه بڼه ژانی ابردوو (الحنین الی الماضي). خه یا په یوه سته به کات و کردار و شوښن، زږترین چه شنی خه یا ښک، که شاعیران خولیا و هڅگری بڼ، ئو ووداوه خښ و ناخښانه یه له ابردوودا وویانداوه و کاریگری به سهر زهینی شاعیره که ماوه، له شوښن کدا به جښ ماوه و وه کارکی له ده ستچوو حه سره تی بڼ هه ده کښ شت.

شاعیر: (گوښی سهر به سستی) (به اختیار زږوه) ده کاته پرسی خولگه یی و له ووه پهل بڼ بیره ښانه وه له ښکای خه یا گه راییه ک، به سهر ما ښکی هونه ردست و ده نگی گډرانی بڼ ژان و خودی شاعیر ښک، که خاوه ن شاعیره که یه هڅمای شاعری به رگری و به خودان و مانه وه ی نه ته وه یه که، ده هاو ښت و بنیادی ده که ی پڼ دروسته کات.

دیمه نه خه یا ښه کان پڼ که وه گرډراون و سهر برده یه ک، له شارکی وه ک سلطمانی و له زه مهنی (به اختیار زږوه) و بارودځی سیاسی ئو سهرده مه ده گڼ ښته وه، ئاه ښک بڼ به سهر چوونی بڼی خښی گوښی سهر به سستی ده کښ شت، که خاوه نه که ی تڼر بڼی نه کرد، ئو گوښی هڅمای ښی سهر به خښی و ئازادی نه ته وه ی کورده، بڼی به سهر ه موو کوچه و کڼ ښانه کانی شار پرزا، به نام شاعیر نه ی توانی به دڼی خښی بڼی بکات، به یادی ئو شاعره ښ ژانی ئه مڼی باری سیاسی ده ه ښته ناو گرته و دیمه نی ئه مڼی که مان و به تڼ که کڼ شیه ک مه به سته که ی ده داته خو ښه رانی.

شاعیری (سهد و یه کښه وه) له زږینه ی ده که کانی ناو ئه م کڼ شاعریه دا به هه ناسه ی غریبی و ئاخ هه کڼ شان بڼ ابردوو ده که کانی ه ننگ ښت به ښستالیژیا کردووه و تڼیدا له به رجه سته کردنیان ه گاژ بوون کی هه سستی و هڅشیاری ساغبووه ته وه.

چڼ خه یا پڼ ده گات و فشارده خاته سهر کرده ی چالا کردنی مښک و ده رهاو یشته کانی له وانه گی زهین و نه ست و حاه تی نا هڅشیارییدا، چ ښ ښک وهرده گرښت؟

له شاعری: (سوپاس) ئو وڼه شاعریانه ی له و ده که دا هه ن پڼ مان ده ښ بوونی (ووداو) بڼ دروست بوونی (فشار) چه ند گرینگه، که خه یا له و کرداره دا چه شنی پهین و کیمیا یه بڼ به پیتکردنی زهوی و زږبوونی به رو بووم.

(باران له ده رگای زه مین ده دا

گیای ووخښ لڼی ده کاته وه

که‌رو ښک ځکه ده‌چ ته نږیکي
سم ځای له‌سهر و پرچی ده‌سوو
سوپاس به نان و نمه‌کی خودا
به دځکه به ځاوه ده‌وات
که د له دځدانی له‌دوا نیه) ل: 16

ه‌زی پا‌نهری (ووداو)، فشار ده‌خاته سهر بیر و ه‌ش و ځکیان
ده‌خات به ځه‌ه‌کوته‌نه ناو بواری گه‌وره‌کردنی خه‌یا و له‌نه‌جامی
ئو ته‌وژم و فشارانه، خه‌یا ده‌ته‌ق‌ته‌وه، چونکه له‌دځی ئاسایی و
چه‌قبه‌ستوویدا خه‌یا‌ه‌کان بهر ه‌ش و نه‌ست و حا‌ته‌نه‌ه‌شیاړه‌کان
ناکه‌ون، ده‌به‌ت به‌ریکه‌وتن ځکه ووبدات تا خه‌یا‌یش گورجوگ ځکه به‌ت به
به‌رکار و فرمانی ځای بکه‌وت.

تا (باران له‌ده‌رگای زه‌مینی نه‌دا) هیچ کردار‌کی زه‌ینی له‌سهر
دروست‌بوونی و‌نه‌ی د‌ری دووهم (گیای و‌و‌و‌ش ځای ده‌کاته‌وه)
دروسته‌بوو، ووداو (باران) و (گیای و‌و‌و‌ش) ئو فشاره‌ش ده‌به‌ته
ه‌کاری له‌کردنه‌وه‌ی باران، پاشان خه‌یا له‌د‌ره‌کانی دوایدا
فراوانتر و زنجیره‌یی په‌که‌وه ده‌به‌ستر‌نه‌وه، به ه‌کاری جوو‌اندنی
خه‌یا، ده‌ق له‌بنیادی ناوه‌وه‌ی ځایدا ئو سیستماتیکه‌درامایه
له‌ده‌ستده‌دات، که به گ‌ا‌نه‌وه (السرد) حا‌ته‌کی په‌ویسته، په‌که‌که
له ه‌کاره سهره‌کیه‌کانی مانا به‌خشی له‌ده‌قدا.

بنیادنانی ده‌ق، کرده‌په‌که هه‌میشه به کراوه‌یی ک‌تایی د‌ت، هیچ
سته‌په‌که له‌ناو و‌نه‌ی شیعری به دانانی (نیهاد) به (گوزاره)، یان
به‌پ‌چه‌وانه‌وه، مانای ته‌واوی نادات، ده‌کر‌ت ده‌ق به‌وه بچوو‌نین
پارچه‌په‌که له‌کریستا، پارچه‌ی بچوو‌کی دیکه‌ی له‌که‌مبووه‌ته‌وه، ئه‌مه
به ناوه‌ندی ئو بیر‌که‌په‌مان ده‌بات، که گوزارشته شیعریه‌کان
ته‌واوبن، په‌ده‌گی ده‌رب‌ینه په‌خشانیه‌کان ده‌ست‌پ‌ده‌کن، واته: شاعر
له‌ده‌قی ئه‌ده‌بیدا به ته‌نیا گوزارشت‌ب‌نیه، په‌خشان هاوکاری
گوزارشت و ده‌رب‌ینه‌کانی ده‌کات، به‌یه: (ت. س. ئیلی‌ت) ده‌یگوت:
(مه‌حا‌ه به‌پ‌ی و به ته‌واوی به‌زمانی شاعر ئو ده‌قه بنووسم، که
ده‌مه‌وت ته‌واوی بکه‌م) 7.

هر وه‌خت ځکه ده‌ق ه‌زی کرانه‌وه‌ی به خرایه سهر پشت و سهر به‌ستی ځای
له‌گوزارشته خه‌یا‌یه‌کان وه‌رگرت، شاعر وزه‌ی له‌خه‌یا په‌ده‌گات،
خه‌یا به ته‌واو‌کردنی بنیادی چوارچ‌وه‌ی خسته‌ناوه‌وه‌ی ده‌ق په‌نا به
(زمان) ده‌بات وه‌گ گوزارشت، جا به شاعر به‌ت، یان په‌خشان، یان
په‌خشانه شاعر، له‌م حا‌ته‌دا بازنه‌کانی خه‌یا شه‌پ‌لده‌دن و له‌گه‌
میکانیزمی کار له‌کردنی هه‌سته‌کان، گوزارشت‌یش ئه‌قه به‌دوای ځای
دروسته‌دات، تا بنیادی ده‌ق ده‌نووس‌ته‌وه، چه‌ندان جار شاعیره‌که

ئهـقه گوزارشته کانی دهـگـهـت، ووبهـری دهـق دهـبهـته ئامـزگری چهـندان
وـهنهـی خهـیاـی تهـواونهـکراو.

(سوپاس و دروود بـ ئازارهـکانی ژیان
مرقـق دواـی مردن

بـویستی بهـچوونه بهـهـشته

جـگـهـله بباته بن درهختی ئومـد و نهـمری

میوه له شکـمـهـندی دواـی زهـردهـخهـنه زیاتر نییه

خودایه ئاگرـکم بـ دهـستنیشان بکه

چاوی ههـموو بینینهـکان بنووسـت

دـم دهـتوـنمهـوه و گوـهـایهـی دهـبم

مردووهـکان بهـچ شـوهـیهـك دهـگهـهـنهـوه سهـر زهـوی) ل: 80

شاعیر خـی له پراگماتیکی دووردهـخاتهـوه، بهـدواـی بازنه یهـك بهـناو
ئهـوی دیکه چووهـکان دهـکهـو، لهـهر وـهنهـیهـکی شیعـر وـهنهـیهـکی دیکه
دروستدهـکاتهـوه، تا دهـگاته وـهنهـیهـکی خهـیاـی گهـورهـتر، پـش ئهـوهـی
پشووبدات، سهـرلهـنو خهـیاـی دهـبیاتهـوه بـ شوـنـکی دیکه. لهـوـش
بازنه بهـناویهـکترچووکان دهـکاتهـوه، تا کـتایی دهـق دهـبهـته خاوهـنی
چهـندان بازنه، بـئهـوهـی دهـق لهـووی بنیادناییهـوه تهـواوبـ، جا
لهـو پاژه شیعـریهـی که تهـواونهـبووه، بزانه خهـیاـی چـن بـ شوـنـکی
دیکه و مهـبهـستی دیکهـی جیاوازی دهـبات:

(کاکهـی فهـلاح بهـپشوویهـکی ئارامهـوه له سهـنگهـردا هاتهـدهـر

نهـختـك اما و گـهـهـپانی بهـردهـمی کرده بهـردهـنو

به قووـایی وـهنه هـش و سپیهـکانی خـیدا ها توچوو

قهـمهـکهـی به ئهـسپایی له سهـر شووشهـی لامپا دانا

بهـره و گـهـه نگاوی خـشکرد

گـهـه سهـنگهـری شـشـگـهـهـنه

نووسینهـکانی وومهـتی کـلیش بزهـی واتادارن) ل: 80

ئهـو کات شیعـر شـوهـی خهـیاـی میکانیکی وهـردهـگرـت، ئهـگهـر له
جووـهـکردنـکی ههـمیشهـییدا فـرمهـهـکرا بـت، دهـقی: (خهـیاـی میکانیکی)
ئهـو دهـقانهـن به ههـموو لایهـکدا نهـست و ههـستی نا هـشیاری بـاو هـ
پـدهـکهـن، چهـندان وـهنهـی جـراوجـری خهـیاـی دروستدهـکهـن، پاشان
دهـگهـهـنهـوه چهـقی مهـبهـست (ناوهـرـکی دهـق)، ئهـو مهـبهـسته ئهـوهـیه،
ناوهـرـکـکی پان و بهـرینه، هـیچ نیشانکار و نیشانکراوـکیش تـیدا
جـگای نا بـتهـوه، تانوپـیهـکن له یهـکتردا جیابوونهـتهـوه و بهـدواـی
یهـکترکـشکردن ناگهـهـن، تهـنیا خهـیاـی بینیهـیه دهـتوانـت وزهـی شاعیر

بهره و ئه و مه دايه ببات، شاعيران تـيـدا له خولگه يه كي كراوه ي
فره جه مسهر مانا دروستده كهن و ده يانخه نه ناو بهرگي خه يا هـكانيان.
ئه ندازه ي بنيادناني ده ق لاي: (سه باح هـنجدهر) پلانداهـئـي پـشـوه خته ي
به نه كراوه، هـاسته وخـ و سرووشنامـز ده چـته ناو كه شوه وه اي شيعر و
دخ به خـشكردني خه يا ده هـخسـنـت، پشتبه ستن به و چركه
ئيلهام به خشانه ي له گه خـي ده يـهن به ووبهري سه رگه رمي و
كه كه هـبوون و خرـشان دني ناخ و هـاويساني هه سته كان، ئه مه ش
له لايه ك بارـكي پـزه تيفه، شاعيري قاـبـداـئـي پـهـروه رده نه بووه،
شيعرنووسـكي حازربه ده ستي لـده رنا چـت، له لايه كي ديكه شوه بارـكي
نـگه تيفه، زـرجار خه يا هـكان ده يگه هـننه وه ناو ئه و بواره
خه يا هـاوييه ي چه ند جارـكي ديكه له هه مان شوـندا وـنه ي نزيك به
وـنه كاني پـشووي لـچنيوه، به يه فـرمي هه ندك له خه يا هـكاني به
يه كترى ده چن، هه مان مـركي شيعري كـني پـوه ديارده به ت. له جياتي:
(كاكه ي فه للاح) ههر ناوـكي ديكه شي دانا بايه، هيچ له وـنه ي خه يا هـ
شيعريه كه ناگـهـت. واته: (كاكه ي فه للاح) ده به تـه هه موو ناوه كان.

(خه يا ي كراوه، وهـك ده قـي كراوه (النص المفتوح) وايه، له و ساتانه ي
شاعير ده يه وـت كه رسته كاني بنيادي خه يا هـ شيعريه كاني به كه رسته ي
هونه ري ديكه ده و هـمه ند بكات، په يوه نديكردن و سنووردار كردني سرووش
و سـزي ببه زـنـت و بچـته ناو خوليا و هـز و ويستـكي هونه ري شيعري
تازه وه، خـي به ناو مـرگـكي سه وزتر و تهـتر بخـنـت و چـئـز
بگـهـت، په نا به پاشخانه هـشـبـيريـه كه ي ده بات، ده بينين ده ست به
خه يا ي ميوزيكي و گـرانـيگـوتن و تابلـكـشان و شانـگه ري و
فيلم سازيي ... تاد) 8. ده بات، چه مكي مه عريفه گه راييه كه ي هاوكاري
ده كات، به و كه رستانه ده چـته ناو خولگه ي خه يا ي نو به
هـنانه كايه ي وـنه ي شيعري نو.

جار هه يه ههر يهـك له و هونه رانه به جيا سوودي لـوه رگرتووه له
مه زران دني شيعرـكـيدا، جاريش هه يه چه ند هونه رـكـ پـكه وه له
دروست كردني په يوه ندييه خه يا هـيه كانيـدا ئاوـته ي يه كترى ده كات و
په لكه زـينه يهـك له هونه ر له شـوه ي خه يا ي شيعري له فه زاي داهـنان
و فانتازيادا پـكـدت. نموونه له شيعري: (دـته نـگي) ده بينين له
وـنه شيعري: (حه مدي) شاعيردا زـر جوان په لده هاوـت به: (كاوـس
ئاغا) ي لاوكبـئـز و له دوو وـنه ي شيعر و هونه ري گـرانـي و لاوكبـئـيدا
تابلـيه كي (وـژه يـي-هونه ري) ده خوـقـنـت، هـاسته دوو وـنه ي خه يا ي
له يه كتر جيان لهـووي ناوه رـكـدا، بهـام ده قـكي كراوه ي به فه زاي
شيعره كه هـخساندووه. جـگـاي كه رسته ي هونه ريشي تـدا بـته وه و
په نجه ري ده قه كه ي به سه ر پشته وه واـكردووه.

(هەر ځای ته گایه و ځای ته یوونکی به دواووه په
 وځای ته ده ته گایه نه ته ځای ته ځای ته گایان
 دواي له دایکبوونې حه مدی
 خوځن له ناخی ځای ته ژا
 زه وی به شه ونم ته ځای بوو
 ځای ته نیوه ی ته مه نی به دیار زه ویه وه ځای ته ووسته و دادم ځای ته
 شته ځای ته بدز ځای ته وه
 نه ید ځای ته زیه وه
 له ځای ته دواووندا ځای ته نگیه کانی به دی ده کات
 هەر ځای ته د ځای ته به نه ځای ته
 خانمی شاعر و هولو ځای ته و نه وای کو ځای ته ستانان ځای ته خا ځای ته ملاو ځای ته نه وه
 کاو ځای ته ش ئا غاش م ځای ته تم له مهرگ ځای ته وهرده گر ځای ته
 گو ځای ته له داستان ځای ته بگرم
 شکای خدای له ده وروپشتم ځای ته ایه که هه ځای ته دراو
 سه به ری به سهر برینی قوربانیه کاندای ده ک ځای ته شته
 چاوی به داری و نه سره وتن دنیای پیشاندام) ل: 90

له چرکه ی هه شپاری و ځای ته لیکتر ازاندنی خه یا هه کانی، ده ځای ته باری
 ئا گای و هه سترکردن به ده ورو به ری، به لاوانه وه ی ځای ته له همر
 گریمان هه کی د ځای ته شکاندنی، په نا به شاعر و هولو ځای ته و کو ځای ته ستانان
 خا ځای ته خا ځای ته ده بات، (گاستن باشلار 1884 – 1962 له بیرد ځای ته زه ی (فانتازیای
 شو ځای ته) دا گو توو یه تی: (شو ځای ته په یوه ندییه کی ځای ته استه و ځای ته باری سایکالوژي
 و نووسه ر ده رده خات، ځای ته شو ځای ته نه ی هه می شه حه زده کات له ناویدا به
 خه یا، یان له ځای ته استیدا بژیت و هه می شه فیکر و زه ی نی له سهره و
 ځای ته شیده و ځای ته) که (هولو ځای ته ر) ی شاری شاعیره، ځای ته مه به و مانایه د ځای ته،
 خه یا ځای ته ووی ئا گای و وشاری ش ده یگر ځای ته وه، هه موو خه یا ځای ته ته نیا
 وه هم و سهراب کی ته موم ژاوی نیه، به ځای ته کو هه کار کی زیندووه له
 (ت ځای ته فیلیا – Topophilia) که هه می شه گه ځای ته انه وه یه به ځای ته ځای ته گایانه ی
 له ده ورونتدا به نه مری ده م ځای ته نه وه) 9.
 زمان ی خه یا له ده قدا:

(مالارم) ده یگوت: (من به قه ځای ته پ ځای ته یینی (زمان) م، ځای ته م ده پار ځای ته زم.
 ههر وه خته ځای ته ژه نگو ژار بنی شته، گه ځای ته انه وه ش به به کار هه نانی زمان ی هه ز
 ده رگای قه ځای ته پ ځای ته یینه که مه) 10. زمان له ناو کایه ی شاعر دای ځای ته هه ز
 و دره وشانه وه ی داهه نان و هاوسه ننگه اگرتنی هه موو بنه ما و مهرجه کانی
 شاعر نمای شده کات، گرینگی و کاریگه رییه که ی له ده غده غه دانی
 خه یا دای فراوانتر و چوست و چالاکتر په رده سته ځای ته، به یه وروژاندنی

خه یا، به هـ زبوون و پاراو ترکردنی زمانی لـوه به دهستد، به
ئه زموون سه لمـندراوه، تا زمان کاریگه ریه پـزه تیغه کانی
بکه ونه کار، شیعر توانای خـنو کردنه وهی له وشه و دهسته واژه و هـما
و زانسته زمانیه کان به گشتی، ده و هـمه ندر ده بـت و کارا تر دـخ بـ
نه شونمای پـش و کارتـکردن له نـوانیاندا گهرمتر ده بـت.
هر ده قـکی هونه ریی به (شیعر) هوهش، دوو ئاست پـشکـشده کات.

یه که م: ئاستی هه و اـبه خشی.

دووه م: ئاستی هـما به خشی.

ئه وهی دووه میان به ناـاسته و خـوو ماـی زمان ده کات، بهرگـک له تم
و دیده ناـشنی پیشانده دات. ئه و هـما گه راییه، شرـقه و شیکردنه وهی
ده و بـت، هه موو جارـک به ئاسانی ناگه یته ئه و اـدهیهی بتوانیت
کـده کانی هـماکان بکه یته وه، سحری سحر بازه که به تاـبکه یته، بـیه
له ده قی هـما به خشی، خوـنهر هه ندـکجار هـخنه گرانیـش، دوو چاری
سهرئـشهی نا تـگه یشتن له مانای هـماکانی ناو وـنه شیعریه کان
ده بن، بـکجاریـش هـدمه و به دحاـییبوون ده گاته دـخی بـزاریـی و
دهستهـگرتن له گهـان به دواـی مانا به خشین، فـدانـی سهرتا پای
ده قه که.

زمان له ده قی: (سه د و یه کشه وه) دا، به هیچ کـجـک له سهر شـوهی
زمانی هه و اـدانهـژراوه و هیچـسته یه کـخه بهر و هه و اـی له گهـخـی
نه هـناوه، بهـکو ده قـکی هـما به خشی پـاو پـه له سهراسیمه و
سهرسوـمان و ته مومژ و هـه ندی ئاـز ئاـزی به زه خره فه هـما
نه خـندراون، خوـنهر به سانای ناگه نه مه رامیان به دهستکه وتنی
ماناکان، مه گهر خوـنهری مه شکردوو و زیره ک و ئـشـبیر نه بـت.
وشه کان سادهن، سته کان دیارن، بهـام که ده گاته قـناغی کامـبوونی
وـنه ی شیعی، هـماکان ده بنه له مپهر له بهرده م و وونیی و دوودیوی
وـنه کان و جـرـک له ناـوونیی له کردنه وهی کـده کانی (هـما)
قورسه کان دروستده بـت.

ئه مهـش خه سـهت و بنه مای شیعی نوـخـوازی و هـه نـده
زمانه وانیه کانییه تی. (ئه دـنیس) پـیوایه: (شیعر گهـان و ئـیشتنـکی
هه میشه ییه به ناو نادیاریدا) 11. گهـان و کهشفکردنی شیعی هـما گهر
و پـسهرسوـمان و نیگهرانی، پـویستی به پاشخان و گه نجینه یه ک له
(خهون) هه یه تا سه فه ری ناو زمان و بنیادی ده قـکی هـچـنراو له
زمانی سهرده میانه و جیهان بینی و تـوانینی تژی له هـمز و بهـها
پـشکه وتوو هـکانی خه ونه هاوچه رخه کان بکه یته.

له ناو ده قی سهرکه وتوودا، زمان له خـیدا کرده ی تـکدان و سهرله نوـ

دروستکردنه‌وې زمانه‌کېه‌تې، د‌زینه‌وې کانه‌زای به‌نرخ، گه‌انی
دوورودر‌ژی ناو‌خاک و‌خاک و‌ژر‌ده‌ریاکانی پ‌ویسته، ب‌یه ب‌
خو‌نهری ئاسایی خو‌ندنه‌وې ته‌مجره‌ده‌قانه‌هرکه و‌ه‌ند‌کجاریش
ق‌زه‌ون.

نموونه‌ی ته‌و و‌نه‌شعیریانه‌ی خو‌نهری ئاسایی، یان‌ه‌نگب‌ز‌ر‌ک له
شاعیران و‌ه‌خنه‌گرانی ئاسایی نه‌توانن‌هرچی بکه‌ن و‌چ‌ژ‌ک له
ماناکانی به‌ده‌ستېه‌نن، نمونه‌:

(زینده‌وهر‌ک له‌ژ‌ر‌زه‌وی هاته‌ده‌ر
ه‌وايه‌کی پاراوی هه‌مژي و‌به‌چاو‌نرایه‌کی نو‌اند
سوپاس ب‌ب‌نی خ‌شی په‌ه‌س‌لکه
نه‌یه‌شت ته‌ست‌ره‌ته‌ماشای ته‌و‌ئاده‌میانه‌بکات
در‌یان به‌ده‌میه‌وه‌کردووه) ل: 103

ت‌به‌رانبه‌ر‌تاب‌ل‌یه‌کی ته‌جریدي‌ئا‌سکاو‌به‌چ‌ندان‌ه‌نگی ت‌خ و‌
ه‌مای سه‌یر و‌ه‌ و‌سک‌چی به‌ناو‌یه‌کتري‌وه‌ستاوی، ده‌ب‌ت ته‌و
(زینده‌وهر) ه‌چی ب‌ت له‌ژ‌ر‌زه‌وی هاتووه‌ته‌ده‌ر؟ باشه‌ب‌نی خ‌شی
(په‌ه‌س‌لکه) چ‌په‌یوه‌ندی به‌وانه‌وه‌ه‌یه، که‌در‌یان له‌گه‌
(ته‌ست‌ره) دا‌کردووه؟ ته‌م‌ه‌موو‌پرسیاره‌ئا‌زانه، ب‌وه‌ام‌له
م‌شکی خو‌نهر‌دا‌ده‌خول‌نه‌وه، ناتوانن‌و‌نه‌یه‌ک‌خ‌یا بکه‌ن، که‌ل‌
نزيک‌بن و‌له‌مانا‌به‌خشییه‌ک‌ی ت‌بگه‌ن.

(د‌شاد‌مهریوانی زه‌نگو‌یه‌کی به‌ده‌رگای هه‌وشه‌وه‌کرد
له‌سه‌ر‌پشتی ئاسن‌کی سارد‌نووسی
هه‌بوو
نه‌بوو
هه‌یه و‌نییه

تا‌بووت‌ژوور‌کی تاریکه
چاوم‌نوقاند و‌له‌دی‌خ‌مدا ب‌شو‌ند‌کی دوورم‌وانی
شو‌ند‌ک‌بای په‌ه‌پرچی هه‌وری له‌سه‌ر‌ده‌موچاوی هه‌دایه‌وه
ک‌گه‌ی گه‌نم‌گه‌وره‌بوو) ل: 99

ته‌نیا ته‌وانه‌ی ئاگاداری چیر‌کی گرتن و‌زیندانی‌کردن و‌پاشان
کپکوشتن و‌گ‌غ‌ریبی: (د‌شاد‌مهریوانی)ن، ده‌زانن‌ته‌م‌چه‌ند و‌نه‌یه
ه‌کایه‌تی له‌ناو‌چوون و‌قوربانیدانی شاعیره‌که‌ده‌گ‌ته‌وه، ته‌ویش‌له
ک‌ی مانای و‌نه‌کان‌ده‌خو‌ندر‌ته‌وه، ته‌گینا‌گه‌نج و‌خو‌نهر‌کی وه‌چه‌ی
ته‌م‌، که‌شت‌ک له‌بار‌هی سه‌ر‌کرده‌نه‌ته‌وه‌یه‌کانمان‌نازانن، چ‌ن‌لم
ده‌قه‌بگه‌ن. کات‌ک‌سته و‌پاشان و‌نه‌کان‌ه‌نده‌ته‌جریدين‌زه‌ین و‌

مَشْك مان دووده كهن، وهك ئه وهى له بهرانبهر پارچه يهك له (وشه يه كتر بـ) دامابن و هـ ماكانيان پـ شيته نه كـرت.

له بهرانبهر ئه مه شدا، خـ ده بـت ئه وهى بيه وـت له واقيعى شيعرى نوـخواز حاـيى بـت، ئه وه ندهش زانيارى هـ بـت. خوـندنه وهى ئه مـجـره ده قانه، سه ليقه و وريايى و مه عريفه گه رايبه كى سهرتا پايى ده وـت: (شيمس هينى) گوـتـوويه تى: (خـ شيعر ده بـت هـ نـدـك گرانى و ته مومـژاو يـكـردنى له گهـ بـت، خـ شيعر خوـندنه وه ئـيشـنـك نيه له بيا بان، بهـكـو هـ زنانه به سهر لووتكه) 12.

هه رگيز مه به ست له دانانى (وشه) له ـستهى شيعرى، مانا به خشى و چـژـ و گوزار شتـكـردن نيه، بهـكـو به دوای ـاستى و په نهانه كان، له سيمای گشتى شيعره كانى شاعيرى: (سه د و يه كشه وه) دا ده بيندرـت وهك شاعيره سور ياليسـته كان مامهـى هـزر و زمان و بنيادنانى شيعرى ـهـ چاو كـردـوه، فيكر و بابه تى گوزار شتهى ئازاد و زمانى قه تيس و كورتبـى له ـسته و دهـستـگـرتن به زـر به كار نهـهـنـانى وشه، لادان له كلـتـوورى سواو و گوـنـهـدان به بنه ما و ـهـوشـته كـمـهـايـه تيه بـ مانا كان و فــدانى پرسيار بـ ناو فهزايه كى كراوهى فره ـهـهـند و شيكاريى، بايه خدان به ئازاديه فيكر يه كان و نوـخـواـزـگـهـرايى له زمان و مـدـلـلـكى نوـ له داـشـتنى بنيادنانى چه مكى شيعرى و سهر كـشـى له خـهـيا و ـهـها كـردن له خـون و گهـانـكى بـوچان به دوای ـاقـهـى تازه بـ شيعر و هـهـگهـانه وه لهـو كـنه سـيـما سواوانهـى نيو سه ده يه شيعرى كوردى به ناوى تازه گه رايبى و هاوچه رخييه تى له بنه ماى هـونـهـرى شيعردا گـهـهـپـانه كه يان قـرـخـكـردـوه، ئه مهـش لهـخـاـاـ چـكه ناگرـت و چه كه رهش ناكات، به رهه مـيش به دهـسته وه نادات، ئه گهـر چهـند هـكارـكى دهـروونى و ـامـيارى و كـمـهـايـه تى و ئايينى بـ ناو ئهـو سهر كـشـيه يان پهـلـكـش نه كـرد بـت. كاتى خـى: (ئه نـدرـيـ برـيتـن) دامهـزرـنـهـرى شيعرى سور يالى له ئه نجامى بـزار بوون له هـمـوو شـتـكى باوى جيهان، ياخى بوو، وهك مهـلـكى ديل له قه فهـس به دهـست نا ئازادى و ديلى و كـشـه كهـهـكهـبووه كانى مـرـق، بـياريدا ئيرادهـى بهـهـزبكات و وزه و هـز له سرووش وهـر بـگـرت و دژى قـرـخـكـاريى و لاسا يـكـردـنه وه و پوـوچـيهـكانى ناو مـشـكى مـرـقـى كـن بـه نـگـت و قه فهـس بشـكـنـت، فيكرى ـهـها و زمانى نوـ بـيشـكوـنـت، له شيعرى: (نه ترسان) گوزار شتـكى زـر نـزـيـك لهـم بـچـوـونا نهـى، كه ده يه وـت وـئاـيان بـكات، به پاـپـشتى (زمان) كى نوـ شايسته بـ نوـنـهـرايه تى بـچـوـونه كانى و سهر كهـوتـنى سهر كـشـيه پـيرـزـه كهـى، كه تا سهر ئـسـك باوهـى پـهـناوه و له خوـنـيدا هـايساوه:

(له سهر يهك له تهخته كانی باخچهی گشتی ههولـر
كه شكـی پـغه مبهـرانـم بهـجـهـشت
بـ ئهـوهـی وره و هـز و توانا بدهمه پیاوـکی دـشكاو
له زهوی هـق نه ترسـت
چهـمـك بـ بهـخـوكردنی ماسی و مهـله ئـرایه بهـرماـیان و پرسی
دوژمنان ئـیشتن
ئهـدی برادهـرانی من لهـكوـن
ئهـم پرسیاره كهـمـكـی تری ماوه) ل: 105

ئهـم شیعـره وهـك شیعـره كانی دیکهـی، مانیفـستی خود ئاشكـرا كـردنه،
خودییهـك وو له ئاسـ و بهـدوای ئاسـ دهـگهـت و لـشی نادیار نییه،
له هـر بارودـخـكـدا ئهـگـر زمان ئامانجی كهـشف و دـزینهـوهـی بهـرگی
نوـ و كهـناـی نوـ و ئـایهـی بهـیهـكهـوه بهـستنهـوهـی، داھـنـانی هـنـایه
ئاكام، ئهـو زمانه دهـكهـوتـه باری توندوتـیـكـردنی هـسهـنایه تی و
خـجـیا كـردنهـوش له (لاسایی)، زمانی شیعـری: (سهـباح هـنـجـدهـر) هـم
زمانـكـی تهـواو هاوچهـرخ و هـگـدا كـوتهـره، هـم زمانـكـی تـایبهـتمـنده،
كهـسی دیکه له شاعیران ناتوانن لهـم زمانه دـخـگـهـه نـزیکـبـهـنهـوه.
(زمان) بووه ته پردی بنیادنانی جیهانـبینی تـفـكـرین بـ كـلتوور و
پیاـدهـكـردنی داھـنـان و بهـكارهـنـانی میتـدی نوـ بـ چالاكـتر كـردنی هـزر
و هاوچهـرخـبوونی زمان.

مهـبهـست و ئامانجی شاعیر لهـمهـدا دهـیهـوتـ و واـهـتی نوـی داھـنـهـرانه
بـ گوزارشـتـكـردن له ناوهـوهـی زمانه خـجـیهـكهـیدا بدـزـتهـوه و
نمایشی بكات، بهـو مانایه نا، تهـنـیا جیاواـزبـت لهـگه شاعیرانی
دیکه، چونكه ئهـوانهـی ویستووـیانـه لهـگه هاوـپـلهـكانیان له شیعـردا
جیاوازییهـك بدـزـنهـوه، جـگه له (زمان) دهـبـت پـرـژـهـی
مهـعـریفهـگهـراییهـکی هـنـده دهـوـهـمهـندی هـهـبـت دهـرگای گـفـتوگـی بـ
گـهـنـهـوهـی كـلتوورـه جیا جیاكان كـردـبـتهـوه، ئامادهـش بـت له
شاعیرـكـی: (ئاسایی) بـگـهـدرـت بـ شاعیرـكـی به: (ئهـزموون)، كه
فشارهـكـانی سهـری كاری لـنـكهـن و له كـشـشی داھـنـانـدا بهـردهـوام
دهـبـت. ئهـوهـی جـگـای سهـرنـجـمانه، (زمان) گـرفـتی سهـرهـکی خوـنـهـری
كـشـیعـری: (سهـد و یهـكـشهـوه) یه، چونكه شاعیر له ئهـنـجامی مهـزراـندنی
وشه بـ جـگـای شیاویدا، جـرـك له ناـوونی له مانای وـنـهـكان
دروستـدهـبـت، هـهـورـكـی سپی له چهـشـنی تهـمومـژ بهـسـهـر كهـش و دـخـی
(مانا) ی شیعـره كه كـدهـبـتهـوه، بهـرجهـستهـكـردنی وشه له ـستهـدا هـهـرگـیز
لای شاعیر به دهستی ئهـنـقهـست و گهـمهـكـردن و زهـخـرهـفهـكاری نهـبووه،
(بهـكوـگرینگی و ئهـركی وشه له شیعـردا ئهـوهـیه بنیادی دهـق پتهـو و
تـكـمه بكات، بزاقی مانا له دهـوری زماندا چالاك بـت) 13.

(جان کڙهه) گوتوو په تی: (زمانی ئاسایی یاسا و ښای خای هه یه، که پابه نده به ئه زموونه دهره کییه کانه وه، که چی زمانی شاعر ته و او پښه وانه یه، پشت به ئه زموونه ناوه کییه کان (الباطنیة) ده به ست 14. به و لښکدانه وه یه (جان کڙهه) بت، زمان له شاعر دا مه مله که تی تایبه تی خای هه یه، نوښه ری له دهره وه نیه و خای هه موو شت که و پرسیارگه لښکی نه پراکتیکانه و نه تی ریزانه شه، ده بت هښمه ند به دواي سیمه و اتاییه کانی بگه بت و هوت ب تښگه یشتن بد زښته وه.

شاعر: په یوه نډیه کی ناوه ندی به (زمان) هه یه، که ئه مه یان ښاستیه که ښاکر گومانی بڅه ښه سهر، به ښام هه ستیاری و ترسناکیه که زیاتر له وروژاندنی (خه یا) دا شاردراوه ته وه.

نه نجام:

1- له کښی شاعر (سهد و یه کښه وه) دا ښ میتفږ له خه یا ښگه رایي شاعیر دا خه ښ ښراون:

أ- نموونه ی خه یا ښکی مه عریفی و لښکی.

ب- نموونه ی خه یا ښکی تښ اما ناوی و خه ښین.

ج- نموونه ی تښ که ښاوبوونښکی هه ردوو نموونه ی سهره وه، کا تښک تښ وانینښک له قوو ښای واقیعبینیدا هه ده ه ښجت.

2- (خه یا) لای شاعر ته نیا توخم کی ښچینه یی پښکها ته ی شاعر نیه، (هه و ښ) ی سهره کی دروستبوونی شاعر کانه تی، بښ خه یا ښکردن له ناو کایه ی شاعر دوورنه که و توه ته وه، ئه م حا ته ده گمه نه له ناو شاعر نوښخوازی کوردیمان، که شاعر ښک ه ښده خه یا ښاوی تا ئه و سنووره ی خه یا ښ بوو بښ ته (هه ما) ی شاعر نوو سینی و هه ما کانی ش هه گری شیکردنه وه ی ما ناگه لښکی فراوان و هه ند و قوو ښای (ئامازه) ی فره جه مسهرن.

3- زمانی له پښا و فراوانکردنی کایه ی خه یا ښکانی به جښرښک به کاره ښناوه، وهک دووانه یه کی میتافیزیکی شانیان داوه ته شانی یهک بښ سرکه وتنی بنیادی دهق له فزای نا هښیاری و نا هه ستیدا، تا ئه و په ی سنووری کام ښبوونښکی پښ له واتا و سهرسامی و جوانی.

4- پانتایی (خه یا) هاو ته ریب بووه له گه هښی (زمان) بښ کارا کردن و هه مه جښکردنی ښایه و هه نده کانیان، به دښ نیاییه وه ده توانم بښم: ئه م کښی شاعر سهراسیمای خه یا ښ ه ښنده ده و ه ښمه نده، له ئه ده بی کوردیمان نموونه ی شاعر ښکی نوښخوازی زیندووه، ده کر بت توښینه وه و باس و خواسی زښرتی له باره وه بکر بت.

کا نوونی دووه می 2020 هه ولږ

په راوړنه کسان:

- 1- جراف طولي، (أهمية التخیل في الحياة)، ځاننامه مهککه، ځای 18 / په نایه ری / 2018، ل. 10
- 2- هه مان سهرچاوه.
- 3- محمد أبو زید، ځاننامه (الشرق الأوسط)، ژ 14841، له 17 / یو لید / 2019.
- 4- بومالي حنان، (عبدالوهاب البیاتي و تجلیات الحداثة الشعرية)، ل. 14، ط. 1
- 5- غاستون باشلار (جماليات المكان) وهرگځانې غالب هلسا، خانې الجاحظ ب. ب. او کورنې وه، به غدا 1980، ل. 136
- 6- د. شاکر عبدالحمید، (الخیال من الکھف الی الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الکویت، ل. 182
- 7- خیری منصور، (محمود درویش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، ځای 15/9/2019.
- 8- خزعل الماجدي، (العقل الشعري)، النالیا لدراسات والنشر، ل. 377
- 9- د. شاکر عبدالحمید، (الخیال من الکھف الی الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الکویت، ل. 182
- 10- خیری منصور، (محمود درویش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، سایتي ټولیکتر ځای www.alaraby.co.uk، ځای 15/9/2019.
- 11- سامي مهدي، أفق الحداثة وحداثة النمط، بغداد، ل. 166
- 12- شاکر لعیبي، الشعر عند شیموس هیني، مجلة بین النهرین، العدد 124، ص. 57
- 13- د. عبدالواحد لؤلؤة، (البحث عن معنى) دراسات نقدية، المؤسسة العربية، بیروت، ص. 112
- 14- رشید أمديون، (شعرية السؤال ودلالاته)، سایتي ټولیکتر ځای www.alquds.co.uk، ځای 25/8/2019.

سهرچاوه کسان:

- 1- دیوانی سهر باح ټولیکتر، بهرگی دووهم، سا 2018، چاپخانه تاران، تاران.
- 2- غاستون باشلار (جماليات المكان) وهرگځانې غالب هلسا، خانې الجاحظ ب. ب. او کورنې وه، به غدا 1980.
- 3- خزعل الماجدي، (العقل الشعري)، النالیا لدراسات والنشر، سوریه.
- 4- د. شاکر عبدالحمید، (الخیال من الکھف الی الواقع الافتراضي)، عالم المعرفة، الکویت.

- 5- جراف طولي، (أهمية التخيل في الحياة)، جريدة مكة.
- 6- محمد أبو زيد، جريدة (الشرق الأوسط)، عدد 14841.
- 7- بومالي حنان، (عبدالوهاب البياتي و تجليات الحداثة الشعرية).
- 8- خيري منصور، (محمود درويش عودة الشعر الضال)، منبر ثقافي عربي، الموقع الإلكتروني www.alaraby.co.uk
- 9- سامي مهدي، أفق الحداثة وحداثة النمط، بغداد، ط.1
- 10- شاكر لعبي، الشعر عند شيموس هيني، مجلة بين النهرين، العدد 124.
- 11- د. عبدالواحد لؤلؤة، (البحث عن معنى) دراسات نقدية، المؤسسة العربية، بيروت.
- 12- رشيد أمديون، (شعرية السؤال ودلالاته)، الموقع الإلكتروني www.alquds.co.uk